

Література

1. Буткевич С. А. Актуальні питання підготовки працівників спеціальних підрозділів ОВС до дій у надзвичайних ситуаціях / С. А. Буткевич // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 лют. 2010 р.). – О. : ОДУВС, 2010. – С. 49–50.
2. Про реорганізацію загонів міліції особливого призначення і створення підрозділів міліції швидкого реагування «Беркут» та заходи по їх ефективному використанню в боротьбі з організованою злочинністю і охороні громадського порядку : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 січ. 1992 р. № 1. – К. : МВС України, 1992. – 16 с.
3. Про затвердження Положення про підрозділи міліції швидкого реагування «Беркут» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31 серп. 1998 р. № 636. – К. : МВС України, 1998. – 12 с.
4. Про затвердження Положення про підрозділ міліції особливого призначення «Беркут» : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 18 трав. 2004 р. № 529. – К. : МВС України, 2004. – 10 с.
5. Про внесення змін до наказу МВС від 18.05.2004 р. № 529 : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 1 січ. 2009 р. № 1. – К. : МВС України, 2009. – 4 с.

Надійшла до редколегії 16.03.2010

Анотації

Розглянуто особливості та зміст службово-бойової діяльності підрозділів міліції особливого призначення «Беркут», передумови їх створення та подальшої розбудови, а також нормативно-правове забезпечення їх діяльності.

Рассмотрены особенности и содержание служебно-боевой деятельности подразделений милиции особого назначения «Беркут», предпосылки их создания и дальнейшего развития, а также нормативно-правовое обеспечение их деятельности.

Peculiarities and content of service and combat activity of police units of special function «Berkut», backgrounds of their creation and further development and also normative and legal base of their activity providing are researched.

УДК 342.915

С. Ю. ОБРУСНА,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри теорії та історії держави і права

юридичного інституту

Східноєвропейського університету економіки і менеджменту

СОЦІАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР СУДОВОГО УПРАВЛІННЯ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Ефективне функціонування будь-якої соціальної системи багато в чому залежить від належно організованого управління нею. Не є винятком і система судових органів України, управління якою забезпечується переважно нормами адміністративного права. Вони закріплюють і впорядковують значну кількість внутрішньосистемних і внутрішньоапаратних відносин, що й становлять основний зміст управління позасудовою діяльністю органів судової влади України. Специфіка судового управління полягає в тому, що воно, не поширюючись на сферу правосуддя, всіляко має сприяти досягненню його цілей і виконанню його завдань. Тому актуальним як для теорії, так і для практики юридичної науки є аналіз не тільки організаційно-правового забезпечення судового управління, а й теоретичних положень науки адміністративного права, державного управління, теорії управління в

цілому. Це сприятиме визначенню сутності судового управління, його форм, принципів, системи; дасть змогу модернізувати управління судовою системою, що має важливе значення в сучасних умовах проведення судово-правової реформи.

Про актуальність вказаної проблематики свідчать публікації А. Стрижака [1], Д. Притики [2], М. Приймака [3], монографічних досліджень [4] та дисертаційних робіт [5].

Аналіз сучасних досліджень як галузі юридичної науки, так і окремих суміжних наук дає змогу зробити висновок про те, що вказані вище проблеми та проблема визначення характеру судового управління зокрема не знайшли достатньо ґрунтовного висвітлення. Тому **метою** даної публікації є дослідження характеру судового управління, його характерних рис та особливостей.

Методологічний аспект дослідження характеру

судового управління може охоплювати конкретно-історичний, комплексний і системний підходи, що будуть використані в ході висвітлення вказаних вище проблем.

Управління як діяльність існує від початку історії людства. Воно виникло відтоді як у людини з'явилася потреба спільної праці, співжиття, співіснування. Управління – це сфера людської діяльності, за допомогою якої людина впливає на технологічні, економічні, соціальні процеси для досягнення певної мети [4, 6].

Одним із видів управління є соціальне управління, яке розглядається як вплив на суспільство й окремі його ланки з метою їх упорядкування, збереження якісної специфіки й розвитку. Соціальне управління, у свою чергу, поділяють на суспільне й державне [7].

У зарубіжній та вітчизняній юридичній науці сформувалися різні підходи щодо поняття державного управління, виходячи з трактування його або за змістом, або за формами, в яких воно функціонує. На думку В. Авер'янова, визначення державного управління шляхом відмежування одних видів державної діяльності (вся позасудова та позазаконодавча діяльність) від інших не розкриває його справжньої сутності та призначення. З позицій адміністративного права державне управління визначається як виконавча й розпорядча діяльність держави, що також недостатньо розкриває матеріальну сутність та зміст управлінської діяльності. Тому в теорії адміністративного права сформувалися два підходи щодо визначення поняття державного управління, що зводяться до вузького та широкого тлумачення. Державне управління в широкому розумінні – це діяльність за організуючим впливом з боку спеціальних суб'єктів права на суспільні відносини. У вузькому розумінні державне управління – це сукупність видів діяльності державних органів, між якими певним чином розподілені різні види діяльності держави.

На думку Т. Коломієць, для адміністративного права більш прийнятним є вузьке розуміння державного управління, оскільки реальної потреби використовувати більш широке формулювання немає [8].

Як вважає В. Авер'янов, більш продуктивним буде підхід з точки зору реального змісту управління як специфічного виду суспільної діяльності, визначення його характерних рис і ознак, не обмежуючись його формально-юридичною оцінкою. Вказана позиція характерна для представників загальносоціологічних наукових напрямків, які, досліджуючи

проблеми управління, визначають його як систематично здійснюваний цілеспрямований вплив людини на суспільну систему в цілому чи на окремі її ланки на підставі пізнання й використання властивих системі об'єктивних закономірностей і тенденцій в інтересах забезпечення її оптимального функціонування та розвитку, досягнення поставленої мети. Таке формулювання підкреслює одне з головних призначень управління – забезпечення й функціонування розвитку суспільства як єдиного цілого, його організуючий характер. Відповідно до цього, управління – це організуюча діяльність держави, спрямована на виконання її завдань і функцій.

Суттєвою рисою, що відрізняє соціальне управління від інших видів, є те, що воно здійснюється шляхом впливу на свідомість і волю, а отже, інтерес людини для досягнення поставленої мети. Соціальна мета є явищем суспільної свідомості як вираження потреб та інтересів соціальних груп. На думку інших дослідників, соціальне управління слід розглядати як вплив на суспільство й окремі його ланки з метою їх впорядкування, збереження якісної специфіки і розвитку [9]. При цьому зазначається, що управління як явище соціального життя пов'язане з цілісними динамічними системами. Саме такою системою є також суспільство, для якого, як і для інших цілісних об'єктів, притаманне прагнення до впорядкованого існування. Останнє досягається за допомогою взаємного впливу елементів системи, внаслідок чого вся система в цілому й окремі її ланки за дотримання певних умов співіснують найбільш оптимально.

Управління має чітко виражену соціальну сутність. В. Авер'янов обґрунтовує це твердження такими висновками:

1. Суспільство як соціальна організація – це складна самокерована система, що постійно перебуває в русі й не може існувати без наявності безперервного управління.

2. Управління є особливою соціальною функцією, що виникає з потреби самого суспільства як самокерованої системи і супроводжує усю історію суспільства.

3. Кожному типу соціальної організації, конкретно-історичному суспільству притаманні свій зміст, специфічні процеси, форми й методи управління. Тому зміст управління не можна відривати від середовища його функціонування.

4. Соціальне управління – це елемент системи суспільних відносин, його характер

і зміст залежать від їх сутності. У свою чергу, соціальне управління зводиться до впорядкування та розвитку суспільних відносин.

5. Організаційний зміст управління найбільш чітко виражається у плануванні колективних зусиль та розподілі обов'язків їх учасників у досягненні конкретних цілей, у регулюванні повсякденної діяльності колективів, у контролі за ходом здійснення поставленої мети, в організаційному забезпеченні всіх стадій управлінського процесу.

6. Мета – найважливіша характеристика управління, власне, задля досягнення певної мети воно і здійснюється [7].

Питання видової класифікації соціального управління має досить важливе як теоретичне, так і практичне значення, оскільки оптимальна, об'єктивна і наукова класифікація дає змогу більш глибоко та детально вивчати специфіку окремих видів соціального управління. Існує декілька класифікацій соціального управління. Так, за однією з них виділяють: державне управління; громадське управління; приватне управління; сімейне управління.

Д. Притика відзначає, що, характеризуючи поняття судового управління, слід виходити з ознак, властивих будь-яким процесам управління, незалежно від того, у межах якої системи (біологічної чи соціальної) вони розвиваються. Виходячи з цього, управління можна визначити як здатність цілісних динамічних утворень на цілеспрямовану перебудову своїх організмів згідно зі змінами умов у внутрішньому і зовнішньому середовищі їх існування. Завдяки управлінню та чи інша система не тільки підтримує свою цілісність, а й оптимізує функціонування. Звідси випливає висновок, що особливості управління нерозривно пов'язані з природою системи, обумовлені законами її функціонування і розвитку, залежать від умов, у яких ця система існує.

Одним зі специфічних видів управління є судове управління, що поєднує елементи державного управління та самоуправління, де суди виступають як суб'єкти управління, і як об'єкти управління всередині судової системи.

Судове управління є різновидом соціального і здійснюється за його загальними принципами. Принципи соціального управління – це основні положення, які відображають пізнані та засвоєні людиною об'єктивні закони та закономірності, якими органи управління керуються у процесі створення і функціонування соціальних систем управління. Вони є результатами узагальнення людьми об'єктивно

діючих законів та закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів та ознак. Розрізняють дві групи принципів: загальні, що впливають на всі сфери суспільного управління (суспільно-політичні); спеціальні принципи побудови системи управління і здійснення процесу управління. До загальних відносять такі принципи: науковості, законності, гласності, гуманізму, розподілу влади, системності, плановості, конкретності. Спеціальні принципи управління поділяють на 2 підгрупи. До першої підгрупи (принципи побудови, системи управління) належать: принцип ієрархічності побудови системи управління; функціональний принцип; територіально-галузевий принцип; принцип норми керованості. Друга підгрупа спеціальних принципів – це принципи, що визначають здійснення процесу управління: цілеспрямованість забезпечення чіткої спрямованості процесів відповідного регулювання для збереження або підтримки управлінських відносин у певному вигляді або надання їм нових якостей; принцип головної ланки системи; принцип відповідності; принцип поєднання єдиноначальності та колегіальності; принцип відповідальності органів та посадових осіб тощо.

Об'єктом судового управління є відносини, що формуються в судовій системі потрійно: суддя-закон, суддя-суд і суддя-людина. Завичай ці відносини характеризуються як соціальні. У центрі судового управління знаходиться суддя і судове врядування незалежно від того, чи впливає воно на процеси цілісних соціальних утворень, його підґрунтя – це завжди регулювання поведінки людей, спрямування й організація їх діяльності. Специфіка управління судовою системою визначалася та й визначається сьогодні особливостями правового становища об'єктів управління. Вони відрізняються за своїм призначенням, способом утворення, змістом і характером компетенції.

Судовому управлінню як різновиду соціального управління властиві такі управлінські функції: прогнозування; планування; аналіз; інформування; організація; розпорядництво; керування; контроль; мотивація; дослідження; оцінка; прийняття рішень; підбір персоналу тощо. Вказані функції можна класифікувати на загальні та особливі, загальні та спеціальні, загальні та конкретні, основні та додаткові. Кожна з названих функцій має власне призначення, зміст та методи реалізації.

Метод управління – це спосіб організуючого впливу об'єкта управління на керовану

систему або конкретний об'єкт управління, за допомогою якого реалізуються функції та вирішується досягнення цілей. Необхідність використання комплексу методів у різному поєднанні отримує дедалі більше визнання і є природним відображенням багатоаспектного характеру самого управління, тому й у системі судового управління можливе використання комплексу організаційних, адміністративних, економічних, соціально-психологічних, математичних та інших методів.

Д. Притика відзначає, що при формулюванні поняття судового управління як особливого виду соціального управління слід виходити з таких позицій. По-перше, головне завдання судового управління – всіляко сприяти здійсненню цілей правосуддя і завдань суду; по-друге, органи юстиції, що здійснювали функції судового управління, не тільки повинні захищати суди від різних місцевих впливів, втручання в їх діяльність зі здійснення правосуддя, а й самі мають суворо дотримуватись принципу незалежності суддів і підпорядкування їх лише закону, не допускаючи будь-якого втручання в розгляд судами конкретних

судових справ. При здійсненні правосуддя немає відносин підпорядкування між нижчестоящими судами і вищестоящими, так само як і між судами й іншими державними та громадськими організаціями. Виходячи з цього, судове управління – це діяльність, що не поширюється на сферу правосуддя, здійснюваного судом. Предметом судового управління (адміністрування) є: питання організації судових органів, добір суддів і народних засідателів; управління кадрами судових органів; перевірка організації роботи судових органів; вивчення й узагальнення судової практики; організація роботи з ведення судової статистики.

Отже, аналіз вказаних теоретичних положень дозволяє сформулювати такі висновки: судове управління як різновид соціального управління здійснюється за його загальними принципами, має відповідні риси, визначені цілі, управлінські функції та методи реалізації. Урахування названих теоретичних позицій сприятиме вирішенню практичних завдань, спрямованих на удосконалення управління судовою системою України.

Література

1. Стрижак А. Державне управління в органах судової влади України: щодо постанови проблеми / А. Стрижак // Право України. – 2003. – № 7. – С. 15–20.
2. Притика Д. Правові проблеми судового управління / Д. Притика // Право України. – 2003. – № 3. – С. 30–36.
3. Прийдак М. Управление судебными органами в Украине / М. Прийдак // Право України. – 1993. – № 7. – С. 31–35.
4. Стрижак А. Судове управління в Україні. Теоретичні основи і правове регулювання / А. Стрижак. – Ужгород : Патент, 2004. – 120 с.
5. Кривенко В. В. Демократизація судової системи України: проблеми та перспективи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. / В. В. Кривенко. – О., 2006.
6. Райт Г. Державне управління / Г. Райт ; пер. з англ. В. Івашка, О. Коваленка, С. Соколик. – К. : Основи, 1994. – 190с.
7. Державне управління: теорія і практика / [за заг. ред. В. Авер'янова]. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 432 с.
8. Адміністративне право України / [за заг. ред. Т. О. Коломієць]. – К. : Істина, 2009. – 480 с.
9. Слепенков И. М. Основы теории социального управления : учеб. пособие для вузов / И. М. Слепенков, Ю. П. Аверин. – М. : Высш. шк., 1990. – 302 с.

Надійшла до редколегії 15.03.2010

Анотації

Досліджено природу судового управління, вказано на його соціальний характер. Визначено риси судового управління як особливого виду соціального управління.

Исследована природа судебного управления, указан его социальный характер. Определены особенности судебного управления как специфического вида социального управления.

Contents and social character of judicial management are researched. Features of judicial management as a specific kind of social management are determined.